

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקא
ה בתמוז תשפ"ד
פרשת "בלק"

”כָּל יֵצֵא עֲבָא בִּישְׂרָאֵל”

חובת לימוד התורה וחובת הגיוס בזמננו

מאיך גיסא, הרמב"ם לא מנה את מצווה זו משום שהיא מיוחדת בכך שהיא 'מצווה כללית', ועל כן היחס אליה אחר לגמרי.³

מצווה זו, למעשה, הייתה נוהגת בכל אלפי השנים של הגלות, אולם לא יכולנו לקיים אותה מאחר והיינו אנוסים, משום שחסרו לנו הכלים המאפשרים את קיום המצווה הזו בכיבוש הארץ וביישובה. כל שהיה אפשרי הוא לקיים את המצווה באופן פרטי ולעלות לארץ כבודדים, ובשל כך היה מקום לדיון המובא בפוסקים אם קיימת סכנה בעלייה לארץ אם לאו.⁴

אולם, לאחר קום המדינה התחדשה היכולת בידי עם ישראל לקיים את המצווה הזו ולהילחם למען כיבוש הארץ.

כיוון שנעסוק בשיחה זו בנושא טעון, ברצוני למסור מודעה בראש דברי, שבכוונתי להציג את הגישה שלנו, הגישה התורנית הדתית-לאומית, ואיני מתכוון לדבר נגד שום גישה אחרת, חלילה.

”וַיִּרְשָׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ”

בשיחה הקודמת עסקנו בכך שמצוות יישוב ארץ ישראל קמה וגם ניצבה מחדש עם הקמת המדינה. הרמב"ן כתב במצווה ד', אותה הוסיף על 'ספר המצוות' לרמב"ם¹, שהתורה ציוותה אותנו במצוות כיבוש ארץ ישראל, ולאחר מכן אין לנו לתת אותה ללאום אחר ואף לא לעוזבה לשממה. אם כן, התורה ציוותה עלינו ליישב את הארץ, וכדעה זו פסקו להלכה רוב הפוסקים.²

**שאיפתנו היא
לגדל לאומה תלמידי חכמים,
יהד עם זאת
יש חובה קדושה להילחם
במערכות ישראל**

³ עיין אם הבנים שמחה, פרק ג, אות ה; נשמת כל חי לרבי חיים פלאגי, חלק א, סימן מח
⁴ עיין תוספות, כתובות, דף קי, עמוד ב, ד"ה הוא: "אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים"; פתחי תשובה, אבן העזר, סימן עה, סעיף קטן ו

¹ ד"ל: "מצוה רביעית שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה."
² עיין פתחי תשובה, אבן העזר, סימן עה, סעיף קטן ו

”לְעֶזְרַת ה' בְּגִבּוֹרִים”

אמנם, היה מעיר הרצי”ה זצ”ל, ש”מלחמה זה לא בעבלאך⁵”. מלחמה אינה משחק ילדים, במלחמה עלולים להיהרג ולהיפצע. לכן, הבאנו את דברי ה’מנחת חינוך’⁶ המדגיש כי בענייני מלחמה פיקוח נפש אינו דוחה את המצווה.

בשו”ת ‘משפט כהן’ ישנן שלוש תשובות של הרב זצ”ל שהוא כתב לר’ זלמן פינס ביחס לשאלה האם יש חובה על היחיד למסור את נפשו למען הרבים. הרב כותב שם שלא ניתן להוכיח שיש חיוב, אולם כאשר מדובר על פיקוח נפש למען הצלת כלל ישראל או במלחמת מצווה השיקולים הם אחרים:⁷

”ולענין הצלת כלל ישראל, כבר כתבתי לעיל, דלעניות דעתי מטעם הוראת שעה ולמיגדר מילתא נגע בה, אלא שהוא דבר פשוט כל כך שאין צריכים בית דין על זה. וממלחמת מצוה לעניות דעתי אין ללמוד כלל”, מכך שיש מצווה להילחם בה, דעל כורחך ענייני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה ד’יחי בָּהֶם’, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה? אלא דמלחמה והלכות צבור שאני”. עבור הכלל יש למסור את הנפש ללא שיקולים של פיקוח נפש.

”סוּס מוֹכֵן לְיוֹם מִלְחָמָה וְלֵהָ הַתְּשׁוּעָה”

מכך מתעוררת שאלה גדולה ועמוקה - הקב”ה הלוא הבטיח שעם ישראל יתקיים לנצח, מדוע אפוא יש למסור את הנפש במלחמה? משיב הרב בדבר מופלא, שעמדתי עליו בזכות הבירור שאנו עורכים:⁸

”שאותו הבטחון של ההשגחה העליונה אינו פוטר אותנו כלל מחובת ההשתדלות על הצלת הכלל, בכל היכולת שבידנו”. הלוא לכאורה יש סתירה גדולה בין חיוב הביטחון לבין חיוב ההשתדלות, כפי ששמענו מרבנו הגדול רבי יעקב כץ שליט”א בשם ה’חזון איש’. **”ולד’ יתברך שמו נתכנו עלילות איך לקשר את המדות הנראות לנו הפכים: בטחון גמור על קיום**

האומה מצד אחד, וחובת השתדלות בכל מה שיוכל לחזק את קיומה, וקל וחומר להסיר שום סכנה שתוכל חס ושלום להביא עליה השמד וכילוי, ד’ יצילנו. ואנחנו בהדי כבשי דרחמנא למה לן? וחייבים אנו לעשות כל המצוי בידנו. וכיון שאנו עושים בשביל הצלת כלל ישראל, שהוא יסוד כל התורה כולה, מגמתה ותכליתה, זהו יסוד כל מיני מגדר מילתא שבעולם, והכל כלול בה”.

מצד אחד, אנו בוטחים בנצח ישראל, ומצד שני יש חובה להילחם במסירות נפש עבור כך, ואם כן **”בהדי כבשי דרחמנא למה לן”**.

ניתן אף להוסיף, שאיננו שוחרי מלחמות ומדינת ישראל לא יוזמת מלחמה, אפילו לא על מנת להרחיב את גבולות הארץ לגבולות ההבטחה, כפי שאולי היה נדרש. מכל מקום ודאי שישנה מצוות עשה להילחם למען הצלת עם ישראל, כנפסק בהלכות מלכים לרמב”ם⁹: **”ואי זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם”**. מהיום בו קמה המדינה אנו מתמודדים עם אויבים רבים הצרים סביבנו וחפצים לכלותנו, והדבר הולך ומחמיר. עמידה זו מול האויבים היא מלחמת מצווה למען קיום כלל ישראל בארצו, ולכן **”הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה”**¹⁰ ויש חיוב פשוט להילחם.

”וְדָוִד לְאַחֲדִים בְּיָדָךְ”

נברר את גישתנו ההלכתית והאמונית בנושא זה, על אף שישנם גדולי ישראל הפוסקים בצורה שונה.

לימוד התורה בעם ישראל אינו בעל ערך פרטי בלבד, כי אם בעל ערך לאומי. בניין התורה של כל אחד ואחד מאיתנו בונה את האומה כולה, כפי שהבאנו פעמים רבות מ’אורות התורה’¹¹. לימוד

⁹ הלכות מלכים, פרק ה, הלכה א
¹⁰ שם, פרק ז, הלכה ד

¹¹ לדוגמה, פרק ב, אות ה: **”כְּשֶׁלּוֹמְדִים תּוֹרָה לְשִׁמָּה עוֹשִׂים חֻסָּד עִם כְּנִסְתּוֹ יִשְׂרָאֵל. הֲאֵי כִּיצַד? רֹחַ הָאֱמִיּוֹת מִתְחַזֵּק עַל יְדֵי מַה שֶּׁבִּנְיָה מִתְפָּרְנְסִים בְּפִרְנִסְתָּם הַרוּחָנִית מִפְּרֵי רִיחָה, וְהַתּוֹרָה כְּלָה הִיא מְלֵאָה רֹחַ יִשְׂרָאֵל, וְכָל יַחֲדֵי הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה הוּא מְגַלֵּה כֹחַ חַיִּים חֲדָשׁ בְּנִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַפְּזוּן הַנִּשְׁמָתִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל מֵהַתּוֹרָה. וְכָל מַה שֶׁהַתְּלַמּוּד יוֹתֵר מוֹאָר וּמְקַתֵּר יוֹתֵר בְּדַעַה רְחֵבָה וּבְשִׁקְל טוֹב, וְכָל מַה שֶּׁמְתוֹסְפֵת בּוֹ**

⁵ כמין פירות־סרק ירוקים קטנים שהיה נהוג בעבר להשליך זה על זה לשם שעשוע.
⁶ מצווה תכה
⁷ תשובה קמג
⁸ משפט כהן, תשובה קמד, אות ו

לחזק את שתיהן, הגדלת התורה בישראל איננה סותרת את מצוות המלחמה.”

בהתאם לדברים אלו כשהיו באים לרב צבי יהודה זצ”ל על מנת שיחתום על טופס ‘תורתו אומנותו’ המאפשר לבן ישיבה לדחות את גיוסו לצבא, כפי שגם אני זכיתי, היה הרצי”ה מקפיד לשנות את כותרת הטפסים מ’פטור’ ל’דחייה’. לעיתים הוא היה משנה בעצמו ולעיתים היה מבקש לשנות.

מאיך גיסא, הרב צבי יהודה התנגד בכל מאודו לכפייה בנושא זה, ושוב אצטט את דבריו¹⁵: **”אם יעלה על הדעת לסדר כפייה סיטונית-כללית, זה יהיה אסון למדינה”**.

יפה התפרסם בשם ראש ישיבת ‘קרני שומרון’ שנזקק לסוגייה זו בישיבתו, והתבטא שיש בכך עניין נוסף ומאוד מהותי: מבחינה נפשית בלתי אפשרי לחייב גיוס בכוח. שירות בצבא ויציאה למלחמה דורשים מסירות נפש אמיתית. תכונה זו היא תוצאה של חינוך להזדהות עם המלחמה ואמונה בצדקת הדרך.

שמעתי עדות מופלאה בעניין זה ממי שכיום מכהן מכהן כמנכ”ל ישיבת שעלבים, שבעודו תלמיד בישיבת שעלבים אמר לו הרב שמעון זלזניק זצ”ל, שהיה מקורב מאוד לרב איסר זלמן מלצר זצ”ל (רבו ודודו של הרב שך זצ”ל), והוא שאל אותו על מהות ההיתר של בני הישיבות שלא להתגייס לצבא. השיב לו הרב איסר זלמן מלצר שהיתר זה הוא רק משום **”עַת לַעֲשׂוֹת לְהַ’ הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ”**¹⁶. חשוב מאוד להתבונן בכך - הצורך באחריות של בני התורה והרוח בעם ישראל לאחר אלפיים שנות גלות.

”רַק חֶזֶק וְאַמֶּץ”

ברוך ה’, אנו שייכים למפעל הקדוש של ‘ישיבות ההסדר’ שעניינו הוא כפול - תורה וצבא, ועל כן חשוב לנו הלכה למעשה לברר את הדברים הללו. חלילה לנו מבינוניות - אנו שואפים לגדל תלמידי חכמים לאומה! תדיר אני זועק כנגד הסוברים ש‘ישיבת הסדר’ כרוכה בבינוניות. שאיפתנו היא

התורה בונה את רוח האומה, ומעניק עוצמות ועוז לנשמת המדינה ולנשמת הלוחמים. מכוחו של הלימוד בבית המדרש, דבאתרא קדישא הדין ודבכל אתר ואתר, מתחזקת רוח האומה על כל אגפיה הפרטיים. עניין זה בולט במיוחד במלחמה שאנו נתונים בעיצומה, בה ברור שהנקודה המרכזית היא הרוח, והיא היא המוליכה גם אל הניצחון.

אי לכך, כאשר עם ישראל לא עסק בתורה בשעת המלחמה על כיבוש הארץ הגיע המלאך ליהושע ותבע אותו על כך¹²: **”עֲתָה בָּאתִי”**, ופירש רש”י¹³: **”עכשיו שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה”**. [במאמר מוסגר נעיר נקודה לעיון שיש לברר זאת גם מצד גדרי “העוסק במצווה פטור מן המצווה”, וייתכן שנדון זה הגדרים שונים].

לאור זאת כתב הרב צבי יהודה¹⁴: **”בזמן מלחמה, במידה שהדבר הכרחי, בוודאי יש חובה להתגייס ולעסוק במצווה זו של תורה”**, היינו: מצוות המלחמה. **”אבל כשאין חיוב לשרת בצבא, אז חובה לחזור לישיבה לשקוד בתורה. גם בני הישיבה שייכים לצבא. כשיש מצב שמספר אנשים אינם מוכרחים להחזיק בנשק, אזי מכיוון שתורתנו אומנתנו עלינו לעסוק בתורה. אבל כשיש צורך להשתייך לצבא - כל אחד ואחד מאיתנו לפי חשבון אינדיבידואלי - גישתנו חיובית. מי שהולך לצבא ע”פ צו של הרמטכ”ל, בוודאי אינו מנותק מדבר ה’, על [אף] היותו מעוכב מלעסוק בתורה. אנו שייכים לכלל ישראל ולמדינה בלבב שלם...”**

אין כאן שום פטור, ואיננו משתמטים אלא דוחים... קודם כל יש ללמוד כמה שנים בישיבה, לגדול בתורה ולהתחזק ביראת שמיים, ואחר כך אפשר ללכת לצבא. אין זו תכנית כוללת לכולם, אלא חשבון פרטי על פי המציאות האינדיבידואלית של כל תלמיד. הצורך במלחמתיות אינו צריך לבטל את עניין ‘גדיל תורה ויאדיר’. אלו שתי מצוות כלל ישראליות, ויש

יותר נדיבות ללב וטהרת נפש, כן פח החיים הישראליים הולך ומתגלה על ידו ונותן להאמה כח ושמחת חיים להתעודד ולקום”
¹² יהושע, פרק ה, פסוק יד. עיין מגילה, דף ג, עמוד א: “אמר לו: אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו בטלתם תלמוד תורה! אמר לו: על איזה מהן באת? אמר לו: ‘עֲתָה בָּאתִי’. מיד ‘וַיֵּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָם’. אמר רבי יוחנן: מלמד שלן בעומקה של הלכה”.

¹³ מגילה, דף ג, עמוד א, ד”ה ועכשיו
¹⁴ שיחות הרב צבי יהודה-תלמוד תורה, עמוד 109-111

¹⁵ סדרי צבא וישיבה, עמוד 25
¹⁶ תהלים, פרק קיט, פסוק קטו

שמירת ההלכה, כפי שניתן להבחין בכך בכתבי ההלכה שהשאיר אחריו, ובפרט הוא היה מקפיד בענייני צניעות. ברור שיש לגשת לדברים מתוך גדלות ולשמור על קלה כבחמורה. ברוך ה', רבים הם אלה בכלל ישראל ומגמה זו הולכת ומתחזקת. לגבי החלשים כבר התייחס יואל הנביא¹⁸: **”פָּתוּ אֲתֵיכֶם לְחֶרְבוֹת וּמִזְמֹרֹתֵיכֶם לְרַמְחִים הַחֲלָשׁ יֹאמֶר גְּבוּר אָנִי”**. בישיבה אנו בונים קומה של תורה גדולה עם קומה של יראת שמיים, שהלוא אמרו חז”ל¹⁹: **”אם אין יראה - אין חכמה”**. כך צריכה להיות דמותו של בחור 'ישיבת הסדר' ההולך להתגייס, מתוך אמונה בצדקת הדרך וגדלות של תורה ויראה.

אספר לכם על עצמי, כאשר באתי להיפרד מהרב צבי יהודה זצ”ל ביום הגיוס. לשם כך, נסעתי מנתניה באוטובוס 'טייגר' של אותם זמנים כדי להתברך על ידו עוד לפני תפילת שחרית. הוא ליווה אותי עד הרחוב, כפי שזכיתי לימים שליווה אותי הרב אביגדר נבנצל שליט”א ייבדל לשנים ארוכות וטובות כשיצאתי למלחמה. כשגדולי דור מלווים זוהי זכות מיוחדת. אני זוכר את דברי החיזוק שאמר לי שכאשר ליווה אותי, וחזר עליהם פעמיים או שלוש: **”תעשה חבילות של מצוות”**. אלו המילים שעודני זוכר כעת לאחר עשרות שנים.

ברצוני לסיים בדברים בהם פתחתי. חלילה, אין בדבריי שום כוונה לומר לאחרים מה לעשות או להתנגח עם עמדה תורנית אחרת. כל רצוני הוא לבנות בתוכנו תפיסה תורנית ברורה, יציבה וחזקה, עמדה ציונית-לאומית של תורה.

לגדל לאומה תלמידי חכמים המלאים בתורה, באמונה, ביראה ובהבנת גודל התקופה שבה אנו חיים. יחד עם זאת, יש חובה קדושה וזכות מיוחדת לה זכה דורנו להילחם במערכות ישראל על כיבוש הארץ ויישובה ועל הגנת עם ישראל מפני הרוצים להשמיד את כולנו, ללא כל הבדל, כפי שהולך שמתפשט בעולם כעת.

האם יש היתר לבן ישיבה ההולך לשרת בצבא לרדת מרמתו הרוחנית? לא ולא! תפקידנו בישיבה, אנו - הר”מים והאברכים וכל מי שבגר מעט, לחנך את עצמנו ואת תלמידינו לגדלות של יראת שמיים, לגדלות של רוח, לגדלות של תורה, לגדלות של ישרות של תורה, גם בחיי המעשה, ולהיזהר מלזלזל חלילה או מלהקל שלא כדין באיזו מצווה.

נשאלתי לאחר השיחה הקודמת על כך שבסופו של דבר קיימים בצבא קשיים ומורכבויות. קודם כל, יש לזכור שגם באזרחות יש קשיים. גם כשעובדים בבנק מתעוררים קשיים, גם כעובדים בחברת מחשבים מתעוררים קשיים. אכן, בצבא זו מסגרת יותר קשה ויש לה אתגרים ייחודיים. אמת, ועל כן עלינו להילחם על מנת לתקן את המורכבויות והקשיים הללו, ולא לברוח מהמצווה. כך למדנו בשיחה הקודמת מתשובתו של מרן הרב זצ”ל בנוגע לשאלה האם לתרום ל'קרן הקיימת לישראל' - מחד גיסא היא עוסקת בבניין הארץ, אולם מאידך גיסא על ידי כך יתרחשו חילולי שבת באותם המקומות? על כך השיב הרב קוק כי ודאי שישנה חובה, מבלי כל תלות בבעיית השבת אותה יש לפתור בפני עצמה¹⁷.

”הָבוּ גְדֹל לְאֵלֵינוּ”

חשוב לי שיובן מסר זה שהוא מאוד משמעותי. אנחנו חיים בדור גדול, ולכן נחוצה לו הגדלות כאוויר לנשימה. על כן, אין כיום מקום לקטנות רוח. על חיילי 'ישיבות ההסדר' ועל כל המשרתים בצבא מתוך תפיסתנו החינוכית, לשרת מתוך הראייה הגדולה של התורה הגואלת של מרן הרב קוק, הרב צבי יהודה והרב דרוקמן זצ”ל ותלמידיהם. הרב צבי יהודה היה חדור ביראת שמיים ומקפיד מאוד על

¹⁸ פרק ד, פסוק י

¹⁹ אבות, פרק ג, משנה יז

¹⁷ חזון הגאולה, עמוד רכא